

دانشگاه مازندران
دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد

رشته‌ی تحصیلی:
زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

«تحلیل عنصر زاویه‌ی دید در رمان معاصر ایران با تکیه بر رمان‌های
بوف کور، مدیر مدرسه، شازده احتجاب، کولی کنار آتش، رود راوی»

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا پیروز

استاد مشاور:

دکتر رضا ستاری

نگارنده:

زهرا مقدّسی

سال تحصیلی: دی ۱۳۸۹

دانشگاه مازندران
دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد

رشته‌ی تحصیلی:
زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

«تحلیل عنصر زاویه‌ی دید در رمان معاصر ایران با تکیه بر رمان‌های
بوف کور، مدیر مدرسه، شازده احتجاب، کولی کنار آتش، رود راوی»

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا پیروز

استاد مشاور:

دکتر رضا ستاری

اساتید داور:

دکتر حسین حسن پور آلاشتی - دکتر قدسیه رضوانیان

نگارنده:

زهرا مقدّسی

سال تحصیلی: دی ۱۳۸۹

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم

که تمام وجود من از عشق به آنها

لبریز است و تا خون در رگ‌هایم جاری است

چون کویری تشنه‌ی باران محبت‌شان هستم.

تقدیر:

از دست و زبان که برآید کز عهده‌ی شکرش به‌درآید

حمد و ستایش خدایی را که سخنوران در ستودن او بمانند و شمارگان شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان حق او را گزاردن نتوانند.
- با سپاس خالصانه محضر استاد فرزانه جناب آقای دکتر «غلامرضا پیروز» که که مسئولیت راهنمایی این پایان‌نامه را برعهده گرفتند و با رهنمودهای بسیار ارزنده و دقت نظرهای مثال‌زدنی‌شان در تمام مراحل نگارش اثر، دریچه‌های تازه‌ای را به رویم گشودند و در هرچه پربارتر شدند آن یاریم نمودند.
- از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر «رضا ستاری» که از تدبیرهای عالمانه و هدایت‌های سودمندشان بهره‌ها بردم کمال تشکر را دارم.
- جناب آقای «حمید اکبری» که در حروفچینی، صفحه‌آرایی و اصلاحات پایان‌نامه کمال همکاری را داشتند.
و بخش تحصیلات تکمیلی دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران، به‌ویژه آقای «رضا داداشی» صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم.

زهرا مقدّسی

آبان ۱۳۸۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان	چکیده
------	-------	-------

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	۱-۱. تعریف مسأله	.....
۴	۲-۱. پژوهش‌های علمی انجام‌شده در ارتباط با پایان‌نامه	.....
۹	۳-۱. اصطلاحات کلیدی پژوهش	.....
۱۰	۴-۱. پرسش‌های پژوهش	.....
۱۰	۵-۱. حدود پژوهش	.....
۱۰	۶-۱. اهداف پژوهش	.....
۱۰	۷-۱. خلاصه‌ی مراحل روش پژوهش	.....

فصل دوم: چارچوب نظری تحقیق

۱۳	مقدمه	.....
۱۵	۱-۲. بخش اول: کلیاتی در مورد عناصر داستان مدرن	.....
۱۶	۱-۱-۲. شخصیت و شخصیت‌پردازی	.....

- ۱۶ ..... ۱-۱-۱-۲. تعریف شخصیت.....
- ۱۷ ..... ۲-۱-۱-۲. تعریف شخصیت‌پردازی.....
- ۱۷ ..... ۳-۱-۱-۲. شیوه‌های شخصیت‌پردازی.....
- ۱۸ ..... ۴-۱-۱-۲. انواع شخصیت.....
- ۱۸ ..... ۲-۱-۲. پیرنگ.....
- ۱۹ ..... ۳-۱-۲. گفتگو.....
- ۲۰ ..... ۴-۱-۲. درون‌مایه یا مضمون.....
- ۲۰ ..... ۵-۱-۲. موضوع.....
- ۲۱ ..... ۶-۱-۲. توصیف.....
- ۲۲ ..... ۷-۱-۲. لحن.....
- ۲۲ ..... ۸-۱-۲. حقیقت‌مانندی.....
- ۲۳ ..... ۹-۱-۲. صحنه و صحنه‌پردازی.....
- ۲۴ ..... ۱۰-۱-۲. فضا و رنگ.....
- ۲۴ ..... ۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید.....
- ۲۷ ..... ۱-۱۱-۱-۲. تعریف زاویه‌ی دید.....
- ۲۷ ..... ۲-۱۱-۱-۲. اهمیت زاویه‌ی دید.....
- ۲۸ ..... ۳-۱۱-۱-۲. انواع زاویه‌ی دید.....
- ۲۸ ..... ۱-۳-۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید درونی / اول‌شخص.....
- ۲۹ ..... ۱-۱-۳-۱۱-۱-۲. راوی-قهرمان.....
- ۲۹ ..... ۲-۱-۳-۱۱-۱-۲. راوی-ناظر/شاهد.....
- ۳۰ ..... ۳-۱-۳-۱۱-۱-۲. مزایای زاویه‌ی دید درونی.....
- ۳۱ ..... ۴-۱-۳-۱۱-۱-۲. محدودیت‌های زاویه‌ی دید درونی.....
- ۳۲ ..... ۲-۳-۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید دوم‌شخص.....
- ۳۳ ..... ۳-۳-۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید بیرونی / دانای کل.....

- ۳۴ ..... ۱-۳-۳-۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید دانای کل محدود.....
- ۳۵ ..... ۲-۳-۳-۱۱-۱-۲. زاویه‌ی دید نمایشی.....
- ۳۶ ..... ۳-۳-۳-۱۱-۱-۲. مزایای زاویه‌ی دید بیرونی.....
- ۳۷ ..... ۴-۳-۳-۱۱-۱-۲. محدودیت‌های زاویه‌ی دید بیرونی.....
- ۳۸ ..... ۴-۱۱-۱-۲. هم‌پیوندی روایت و زاویه‌ی دید.....
- ۳۸ ..... ۱-۴-۱۱-۱-۲. انواع روایت.....
- ۳۸ ..... ۱-۱-۴-۱۱-۱-۲. روایت‌نامه‌ای.....
- ۳۹ ..... ۲-۱-۴-۱۱-۱-۲. روایت یادداشت‌گونه.....
- ۴۰ ..... ۳-۱-۴-۱۱-۱-۲. جریان سیال‌ذهن.....
- ۴۱ ..... ۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی.....
- ۴۲ ..... ۱-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی درونی.....
- ۴۴ ..... ۱-۱-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی درونی مستقیم.....
- ۴۵ ..... ۲-۱-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی درونی غیرمستقیم.....
- ۴۵ ..... ۲-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی بیرونی.....
- ۴۶ ..... ۳-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. تک‌گویی نمایشی.....
- ۴۶ ..... ۴-۴-۱-۴-۱۱-۱-۲. حدیث‌نفس.....
- ۴۷ ..... ۲-۴-۱۱-۱-۲. گونه‌های راوی از نظر خصلت.....
- ۴۸ ..... ۱-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی خودآگاه.....
- ۴۸ ..... ۲-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی قابل اعتماد.....
- ۴۸ ..... ۳-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی غیرموثق.....
- ۴۹ ..... ۴-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی دخالتگر.....
- ۴۹ ..... ۵-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی بی‌طرف.....
- ۵۰ ..... ۶-۲-۴-۱۱-۱-۲. راوی موجه.....
- ۵۰ ..... ۷-۲-۴-۱۱-۱-۲. دیدگاه بدون راوی.....
- ۵۱ ..... ۲-۲. بخش دوم: داستان پسامدرن.....
- ۵۲ ..... ۱-۲-۲. ویژگی‌های داستان پسامدرن.....
- ۵۲ ..... ۱-۱-۲-۲. عدم قطعیت.....
- ۵۳ ..... ۲-۱-۲-۲. عدم انسجام.....

- ۵۳.....۳-۱-۲-۲. فقدان قاعده .....
- ۵۴.....۴-۱-۲-۲. مرکزیت‌زدایی .....
- ۵۴.....۵-۱-۲-۲. تناقض .....
- ۵۵.....۶-۱-۲-۲. جابه‌جایی .....
- ۵۵.....۷-۱-۲-۲. شکل در خدمت محتوا .....
- ۵۶.....۸-۱-۲-۲. اتصال کوتاه .....
- ۵۶.....۹-۱-۲-۲. فراداستان و حضور نویسنده در داستان .....
- ۵۷.....۱۰-۱-۲-۲. زیاده‌روی .....
- ۵۷.....۱۱-۱-۲-۲. چندصدایی .....
- ۵۸.....۱۲-۱-۲-۲. ازهم گسیختگی .....
- ۵۸.....۱۳-۱-۲-۲. بازی‌های زبانی .....
- ۵۹.....۱۴-۱-۲-۲. بی‌زمانی و بی‌مکانی .....
- ۵۹.....۱۵-۱-۲-۲. پراکندگی .....
- ۵۹.....۱۶-۱-۲-۲. مدوربودن .....
- ۶۰.....۱۷-۱-۲-۲. تلفیق .....
- ۶۰.....۱۸-۱-۲-۲. قطعه‌قطعه‌شدگی .....
- ۶۰.....۱۹-۱-۲-۲. توجه به پیچیدگی عالم هستی .....
- ۶۱.....۲۰-۱-۲-۲. فرا واقعیت .....
- ۶۱.....۲۱-۱-۲-۲. پارودی .....
- ۶۲.....۲-۲-۲. شخصیت در داستان پسامدرن .....
- ۶۴.....۳-۲-۲. زاویه‌ی دید در داستان پسامدرن .....
- ۶۴.....۱-۳-۲-۲. اول شخص .....
- ۶۴.....۲-۳-۲-۲. دوم شخص .....
- ۶۵.....۳-۳-۲-۲. سوم شخص .....

- ۶۵ ..... ۴-۲-۲. روایت در داستان پسامدرن.....
- ۶۶ ..... ۱-۴-۲-۲. روایت موازی.....
- ۶۷ ..... ۲-۴-۲-۲. اسکیزوفرنیک در روایت پسامدرن.....
- ۶۷ ..... ۱-۲-۴-۲-۲. بیماری اسکیزوفرنیک.....
- ۷۰ ..... ۲-۲-۴-۲-۲. نگارش اسکیزوفرنیک.....
- ۷۱ ..... ۳-۲-۴-۲-۲. روایت اسکیزوفرنیک.....
- ۷۲ ..... ۳-۴-۲-۲. جریان سیال ذهن.....
- ۷۳ ..... ۴-۴-۲-۲. دخالت نویسنده در داستان.....

فصل سوم: روش تحقیق

- ۷۵ ..... ۱-۳. روش تحقیق.....
- ۷۶ ..... ۲-۳. تعریف جامعه‌ی آماری.....
- ۷۶ ..... ۳-۳. نوع تحقیق براساس هدف.....
- ۷۶ ..... ۴-۳. قلمرو تحقیق.....
- ۷۷ ..... ۵-۳. روش‌ها و ابزار گردآوری داده‌های تحقیق.....
- ۷۷ ..... ۶-۳. شیوه‌ی تجزیه و تحلیل داده‌ها.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

- ۱-۴. بخش اول: بررسی عنصر زاویه‌ی دید در سه‌رمان مدرن «بوف کور» - مدیر
مدرسه - شازده احتجاب»..... ۷۹
- ۱-۱-۴. خلاصه‌ی رمان «بوف کور»..... ۸۰
- ۲-۱-۴. زاویه‌ی دید در رمان «بوف کور»..... ۸۲
- ۳-۱-۴. خلاصه‌ی رمان «مدیر مدرسه»..... ۹۲

- ۹۳ ..... ۴-۱-۴. زاویهی دید در رمان «مدیر مدرسه».....
- ۱۰۰ ..... ۵-۱-۴. خلاصه‌ی رمان «شازده‌احتجاج».....
- ۱۰۱ ..... ۶-۱-۴. زاویهی دید در رمان «شازده‌احتجاج».....
- ۱۰۲..... ۱-۶-۱-۴. زاویهی دید در بخش اوّل رمان .....
- ۱۰۶ ..... ۲-۶-۱-۴. زاویهی دید در بخش دوم رمان .....
- ۱۰۸ ..... ۳-۶-۱-۴. زاویهی دید در بخش سوم رمان.....
- ۱۱۰..... ۴-۶-۱-۴. زاویهی دید در بخش چهارم رمان .....

۲-۴. بخش دوم: بررسی عنصر زاویهی دید و روایت در دو رمان پسامدرن «کولی

- کنار آتش» و «رود راوی»..... ۱۱۵ .....
- ۱۱۵ ..... ۱-۲-۴. خلاصه‌ی رمان «کولی کنار آتش».....
- ۱۱۷ ..... ۲-۲-۴. زاویهی دید و روایت در رمان «کولی کنار آتش».....
- ۱۳۰ ..... ۳-۲-۴. خلاصه‌ی رمان «رود راوی».....
- ۱۳۲ ..... ۴-۲-۴. زاویهی دید و روایت در رمان «رود راوی».....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

- ۱۴۲ ..... نتیجه‌گیری.....
- ۱۵۳ ..... فهرست منابع و مآخذ.....
- ۱۶۲ ..... چکیده انگلیسی.....

«تحلیل عنصر زاویه‌ی دید در رمان معاصر ایران با تکیه بر رمان‌های بوف کور،

مدیر مدرسه، شازده احتجاب، کولی کنار آتش، رود راوی»

«چکیده»

رمان «بوف کور» نوشته‌ی صادق هدایت به‌شیوه‌ی اول‌شخص از دیدگاه راوی - قهرمان شکل گرفته است. از آن‌جایی که این رمان اثری ذهنی و انعکاس‌دهنده‌ی دنیای درون است، می‌توان برخی ویژگی‌های داستان‌های جریان‌سیال‌ذهن را در آن یافت. اما بر مبنای شاخصه‌های بارزی که برای داستان‌های جریان‌سیال‌ذهن وجود دارد و بررسی «بوف کور» براساس این معیارها، روشن می‌شود که نمی‌توان این اثر را یک رمان جریان‌سیال‌ذهن قلمداد کرد. «مدیر مدرسه» اثر جلال‌آل‌احمد رمانی است که با زاویه‌ی دید اول‌شخص از دیدگاه شخصیت اصلی نگارش یافته است. این داستان به‌شیوه‌ی خطی و براساس ترتیب زمانی شکل گرفته. در این اثر، رویکرد روایت سیر مشخصی دارد؛ بدین معنی که نویسنده در سراسر رمان به‌طور آگاهانه نسبت به دیدگاه اول‌شخص پای‌بند بوده و آن‌را تغییر نداده است. «شازده احتجاب» اثر هوشنگ گلشیری در مقوله‌ی رمان‌هایی قرار دارد که به‌شیوه‌ی جریان‌سیال‌ذهن نوشته شده‌اند. خواننده در این رمان غیرخطی با تنوع زاویه‌ی دید روبه‌رو می‌شود. داستان با زاویه‌ی دید بیرونی به‌شیوه‌ی دانای کل محدود به ذهن شخصیت اصلی (شازده) شروع می‌شود. نویسنده در این رمان از تکنیک‌های دیگری مانند حدیث‌نفس، تک‌گویی درونی مستقیم و تک‌گویی درونی غیرمستقیم نیز استفاده می‌کند. رمان سرانجام با دیدگاه دانای کل محدود، به پایان می‌رسد. این اثر از نظر روایت، رمانی منسجم و سازمان‌یافته است. «کولی کنار آتش» نوشته‌ی منیرو روانی‌پور از داستان‌های پسامدرن فارسی است که خواننده در آن با روایات متحرک و گسیخته‌ی فراوانی روبه‌رو است و جریان آشفته و پیچیده‌ی اسکیزوفرنیک پیش‌رویش گشوده می‌شود. در رمان «رود راوی» نوشته‌ی ابوتراب خسروی که براساس مؤلفه‌های پسامدرنیستی شکل گرفته، زاویه‌ی دید متحرک، تغییر‌یابنده و به‌اصطلاح اسکیزوفرنیکی است. نویسنده به‌جای پرداختن به یک روایت مرکزی منسجم به چندگانگی در رویکرد روایت روی می‌آورد.

واژگان کلیدی:

زاویه‌ی دید، بوف کور، مدیر مدرسه، شازده احتجاب، کولی کنار آتش، رود راوی، روایت

اسکیزوفرنیک.

فصل اوّل

کلیّات تحقیق

۱-۱. تعریف مسأله

«با پیدایش قرن روشنگری، رمان و داستان کوتاه در اروپا شکل گرفت و هم‌زمان با انقلاب مشروطیت و آشنایی نویسندگان ما با سبک‌ها و روش‌های ادبی غرب وارد جهان ادبی ما شد» (امامی، ۱۳۸۶: ۵).

گرایش به شیوه‌های جدید و بهره‌گیری از تکنیک‌های رایج در داستان‌نویسی غرب، موجب کم‌رنگ شدن اسلوب‌های سنتی داستان‌پردازی شده است. به تدریج نویسندگان ایرانی تحت تأثیر ادبیات غرب، خود را ملزم به رعایت جنبه‌های فنی داستان‌نویسی ساخته‌اند.

امروزه تحقیق در عناصر داستان از ضرورت زیادی برخوردار است. این عناصر به‌عنوان ابزاری در اختیار نویسنده قرار می‌گیرند تا او داستانش را به فنی‌ترین وجه خلق کند. بنابراین برای فهم داستان و هم‌چنین آگاهی از اندیشه و جهان‌بینی نویسنده، باید عناصر داستان را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد.

یکی از عناصر اصلی داستان و در حقیقت یکی از معیارهای اساسی نقد و بررسی آثار داستانی، زاویه‌ی دید است. هر نویسنده‌ای برای روایت داستان خود، زاویه‌ی دید خاصی را برمی‌گزیند. زاویه‌ی دید یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده‌ی داستان است که بر سایر عناصر تأثیر می‌گذارد.

در گذشته، نوآوری در زاویه‌ی دید چندان مطرح نبوده است. اما در یک‌صدسال اخیر، با گسترش شیوه‌های جدید داستان‌نویسی، رویکرد نویسندگان به نوآوری در زاویه‌ی دید بیش‌تر

شده است؛ به طوری که بسیاری از نویسندگان معاصر ما، به تقلید از شیوه‌ی داستان‌نویسی غرب، از نظرگاه‌های جدید داستانی استفاده می‌کنند.

با توجه به این مطلب و با عنایت به این که زاویه‌ی دید می‌تواند ملاک مناسبی در ارزیابی داستان باشد، این پژوهش به منظور بررسی دیدگاه‌های جدید داستان‌نویسی، در صد تجزیه و تحلیل پنج رمان معاصر فارسی با تکیه بر زاویه‌ی دید آن‌ها است.

برای این منظور، پنج رمان بوف کور (صادق هدایت)، مدیر مدرسه (جلال آل احمد)، شازده احتجاب (هوشنگ گلشیری)، کولی کنار آتش (منیر و روانی پور)، رود راوی (ابوتراب خسروی) انتخاب شده است. در این داستان‌ها، جدیدترین صناعات و فنون داستان‌نویسی به کار رفته است.

در رمان «بوف کور» که راوی - قهرمان با استفاده از زاویه‌ی دید اول شخص به ذکر ماجرا می‌پردازد، برخی ویژگی‌های جریان سیال ذهن نمونه‌هایی دارد. در رمان «مدیر مدرسه» نویسنده به یک دیدگاه یعنی زاویه‌ی دید درونی به شیوه‌ی راوی - قهرمان تا پایان داستان پای‌بند است. در رمان «شازده احتجاب» زاویه‌ی دید بیرونی به شیوه‌ی دانای کل محدود در آغاز داستان و حدیث نفس، تک‌گویی درونی مستقیم و تک‌گویی درونی غیرمستقیم در ادامه‌ی رمان قابل مشاهده است. در رمان «کولی کنار آتش» با مواردی چون تغییر زاویه‌ی دید از دانای کل به اول شخص و برعکس، دخالت نویسنده در داستان، درگیری شخصیت اصلی با نویسنده و... مواجهیم. در رمان «رود راوی» نیز، تغییر سطح روایت، قطع شدن ناگهانی داستان اصلی در میان متن، پریشان‌گویی و... دیده می‌شود.

بنابراین در این پژوهش، عنصر زاویه‌ی دید با توجه به انواع گوناگونش در این رمان‌های معاصر مورد کاوش قرار خواهد گرفت.

۱-۲. پژوهش‌های علمی انجام‌شده در ارتباط با پایان‌نامه

در تحقیق در باب هر موضوعی، شاید اولین و مهم‌ترین گام، مطالعه‌ی نظرات گوناگون در مورد آن موضوع باشد. در مورد موضوع این پژوهش نیز آثاری چاپ شده که برای نمونه به چند مورد اشاره می‌شود:

- «سایه‌های روشن در داستان‌های جلال‌آل‌احمد» از جواد اسحاقیان (۱۳۸۵)، چاپ اول، تهران: نشر گل‌آذین): نویسنده در این کتاب به نقد و بررسی برخی از داستان‌های آل‌احمد بر مبنای نظریه‌های ادبی جدید می‌پردازد. در این کتاب، رمان «مدیر مدرسه» از نظر جامعه‌شناسی و سبک‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ضمن اشاره‌ای به عنصر روایت و راوی داستان می‌شود.

- «داستان‌نویسی جریان‌سیال‌ذهن» از حسین بیات (۱۳۸۷)، چاپ اول، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی): نویسنده در این کتاب به بررسی زمینه‌های پیدایش جریان‌سیال‌ذهن در غرب و ویژگی‌های آن در آثار داستانی غربی می‌پردازد و سپس سیر تحول این جریان را در ایران و آثار برجسته‌ی نویسندگان ایرانی را که به این شیوه نوشته شده‌اند تحلیل می‌کند. از جمله این آثار، رمان «بوف کور» و «شازده احتجاب» است که از این منظر مورد کاوش قرار می‌گیرند.

- بررسی تطبیقی «خشم و هیاهو» و «شازده احتجاب» از صالح حسینی (۱۳۷۲)، چاپ اول، تهران: انتشارات نیلوفر؛ نویسنده در این کتاب، در مورد جریان سیال ذهن مطالبی طرح می‌کند و دو رمان «خشم و هیاهو» اثر ویلیام فاکنر و «شازده احتجاب» اثر هوشنگ گلشیری را به عنوان داستان‌های نوشته شده به این شیوه، از جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار می‌دهد و به تحلیل شیوه‌ی روایت و زاویه‌ی دید این دو اثر می‌پردازد.

- «داستان یک روح» از سیروس شمیسا (۱۳۸۳)، چاپ ششم، تهران: انتشارات فردوس؛ نویسنده در این کتاب، رمان «بوف کور» را مبنای دیدگاه اسطوره‌ای و روان‌شناختی مورد بررسی قرار می‌دهد. در ادامه ضمن ارایه‌ی متن کامل بوف کور و توضیح برخی اصطلاحات به کاررفته در آن به روایت اثر اشاره می‌کند و با طرح برخی دلایل آن را جزء داستان‌های جریان سیال ذهن به شمار نمی‌آورد.

- «صادق هدایت در گذر زمان» از طایفی اردبیلی (۱۳۷۲)، چاپ اول، تهران: نشر ایمان؛ نویسنده در این کتاب ضمن توضیح مفصل در مورد هدایت و آثارش، به این نکته اشاره می‌کند که نویسنده‌ی قرن حاضر با استفاده از اوّل شخص مفرد، برای پیدا کردن هویت اصلی خود دست به نوشتن می‌زند. در ادامه بیان می‌کند که صادق هدایت نیز در بوف کور این شگرد را به کار برده است.

- «روایت داستان؛ تئوری‌های پایه‌ای داستان‌نویسی» از محمود فلکی (۱۳۸۲)، چاپ اول، تهران: نشر بازتاب‌نگار؛ نویسنده در این کتاب به بررسی تئوری‌های عمومی ادبیات داستانی و جنبه‌های مهم داستان‌نویسی می‌پردازد. در بحث از انواع زاویه‌ی دید، ضمن توضیح در مورد روش «تک‌گویی» در داستان و تقسیم‌بندی آن، به این نکته اشاره می‌کند که بخش‌های زیادی از رمان «شازده‌احتجاج» به روش تک‌گویی درونی نوشته شده است. این مطلب را با ذکر نمونه‌هایی از رمان اثبات می‌کند و معتقد است که نمی‌توان آن‌را جزء آثاری دانست که به شیوه‌ی جریان سیال ذهن نوشته شده‌اند.

- «گذری بر داستان‌نویسی فارسی» از مهوش قویمی (۱۳۸۷)، چاپ اول، تهران: نشر ثالث؛ نویسنده در این کتاب در بخش «رمان‌های سوررئالیست»، به بررسی دو رمان «بوف کور» و «شازده‌احتجاج» می‌پردازد و به زاویه‌ی دید آن‌ها اشاره می‌کند در مورد «بوف کور» می‌گوید که راوی خود قهرمان داستان است و رخدادها از دیدگاه وی حکایت خواهد شد. در مورد «شازده‌احتجاج» توضیح دهد که با تنوع دیدگاه‌ها روبه‌رو هستیم و مرجع روایی رمان نیز همواره یکسان نمی‌ماند.

- «رمان‌های معاصر فارسی» از میمنت میرصادقی (۱۳۷۹)، چاپ اول، تهران: انتشارات نیلوفر؛ نویسنده در این کتاب ۲ جلدی، به شرح و تفسیر تعدادی از رمان‌های معاصر فارسی می‌پردازد. در جلد اول آن، شاهد بررسی رمان‌های بوف کور- مدیر مدرسه و شازده‌احتجاج و... هستیم. نویسنده ضمن ارایه‌ی خلاصه‌ای از این رمان‌ها، به صورت بسیار فشرده به زاویه‌ی دید آن‌ها نیز اشاره می‌کند.

- مقاله‌ی «هدایت بوف کور» از جلال آل احمد (هفت مقاله، ۱۳۵۷، تهران: انتشارات امیرکبیر): نویسنده در این مقاله، رمان «بوف کور» را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و به این نکته می‌پردازد که کم‌تر داستانی از هدایت به شیوه‌ی اول شخص نوشته شده است. اما از آنجایی که بوف کور بازتاب‌دهنده‌ی ویژگی‌های خود هدایت است، در این اثر چاره‌ای جز کاربرد این دیدگاه نبوده است.
- مقاله‌ی «جریان سیال ذهن» از صالح حسینی (۱۳۷۱، ماهنامه‌ی ادبیات داستانی، سال اول، شماره‌ی ۵): نویسنده در این مقاله در مورد جریان سیال ذهن توضیح می‌دهد. در ادامه روی این نکته تأکید می‌کند که شیوه‌ی گفتگوی درونی با جریان سیال ذهن مترادف نیست. سپس چند رمان را نام می‌برد که در آن‌ها از روش گفتگوی درونی استفاده شده است و برای روشن شدن مطلب قسمتی از هر رمان را می‌آورد. یکی از این رمان‌ها، «شازده احتجاب» است که برای نمونه قسمتی از گفتگوی درونی این اثر نقل می‌شود.
- مقاله‌ی «بررسی تکنیک‌های روایی در رمان شازده احتجاب هوشنگ گلشیری» از کاووس حسن‌لی و زیبا قلاوندی (۱۳۸۸، فصل‌نامه‌ی ادب پژوهی، شماره‌ی ۷ و ۸): نویسندگان در این مقاله، تکنیک‌های روایی در داستان «شازده احتجاب» را مورد ارزیابی قرار می‌دهند و این اثر را از نظر روایت، رمانی منسجم می‌دانند که اگرچه به شیوه‌ی رمان‌های جریان سیال ذهن است اما اغتشاش این رمان‌ها را ندارد.

- مقاله‌ی «بوفی بر دایره‌ی زمان» از سیروس شمیسا (۱۳۷۱، ماهنامه‌ی ادبیات داستانی، سال اول، شماره‌ی ۴): نویسنده در این مقاله، مسأله‌ی زمان را در «بوف کور» مورد بررسی قرار می‌دهد و آن را موجب پیچیدگی این رمان می‌داند. علاوه بر آن به شیوه‌ی داستان‌پردازی در بوف کور یعنی زاویه‌ی دید رمان اشاره می‌کند.

- مقاله‌ی «بررسی روایت در بوف کور هدایت» از محمدعلی محمودی (۱۳۸۷، مجله‌ی زبان و ادبیات فارسی، سال ششم، شماره‌ی ۱۰): نویسنده در این مقاله، ضمن معرفی شیوه‌ی جریان‌سیال‌ذهن و شاخصه‌های آن و بررسی «بوف کور» براساس این شاخصه‌ها، این اثر را یک رمان جریان‌سیال‌ذهن نمی‌داند.

چنان‌که مشاهده می‌شود تاکنون به‌طور مجزا و مستقل، تحقیقی در زمینه‌ی تحلیل زاویه‌ی دید در پنج رمان انجام نگرفته و به‌صورت پراکنده درباره‌ی آن مطالبی مطرح شده است. تاجایی که نگارنده بررسی کرده بیش‌تر این تحقیقات در مورد رمان‌های مدرن «بوف کور»، «مدیر مدرسه»، «شازده‌احتجاج» انجام شده و بررسی عنصر زاویه‌ی دید در رمان‌های پسامدرن «کولی کنار آتش» و «رود راوی» چندان مورد توجه قرار نگرفته است. از این‌رو، در این پژوهش زاویه‌ی دید و روایت در پنج رمان مذکور به‌عنوان رمان‌های برجسته‌ی مدرن و پسامدرن فارسی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.